

УДК 378.937

© Князян М.О., 2015р. <http://orcid.org/0000-0002-9627-5601>

М. О. Князян

ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті висвітлено проблему підготовки студентів до організації самоосвітньої діяльності старшокласників. Уточнено суть поняття «самоосвіта» (як важливий засіб підготовки учнів до навчально-професійної діяльності в університетах, формування у них мисленнєвих операцій та дослідницьких умінь, творчого мислення). Розкрито наукові підходи до підготовки майбутніх учителів щодо організації самоосвіти старшокласників, а саме компетентнісний, гуманістичний. Доведено, що важливою вимогою організації самоосвітньої діяльності в сучасному інформаційно-навчальному просторі є врахування багатокультурності та багатонаціональності учнівського колективу. Розкрито засоби самостійної роботи та навчально-дослідницької діяльності, які було впроваджено у контексті навчальних дисциплін «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності». Проаналізовано змістовий модуль «Методи і засоби організації самоосвіти учнів». Представлено приклади завдань, які готують студентів до індивідуалізації та диференціації засобів організації самоосвіти старшокласників. Схарактеризовано розділи портфоліо, етапи виконання навчально-дослідницьких завдань.

Ключові слова: самоосвітня діяльність учнів, самостійна робота, навчально-дослідницька діяльність студентів.

В статті освещена проблема подготовки студентов к организации самообразовательной деятельности старшеклассников. Уточнена суцність поняття «самообразование» (как важное средство подготовки учащихся к учебно-профессиональной деятельности в университетах, формирования у них мыслительных операций и исследовательских умений, творческого мышления). Раскрыты научные подходы к подготовке будущих учителей к организации самообразования старшеклассников, а именно компетентностный, гуманистический. Доказано, что важным требованием организации самообразовательной деятельности в современном информационно-учебном пространстве является учет мультикультурности и многонациональности ученического коллектива. Раскрыты средства самостоятельной работы и учебно-исследовательской деятельности, которые были внедрены в контексте учебных дисциплин «Педагогика», «Основы педагогического мастерства». Проанализирован содержательный модуль «Методы и

средства организации самообразования учащихся». Представлены примеры заданий, которые готовят студентов к индивидуализации и дифференциации средств организации самообразования старшеклассников. Охарактеризованы разделы портфолио, этапы выполнения учебно-исследовательских задач.

Ключевые слова: самообразовательная деятельность учащихся, самостоятельная работа, учебно-исследовательская деятельность студентов.

In the article the problem of students' preparation to the organization of senior pupils' self-education is investigated. The essence of the concept of «self-education» (as an important means of students' preparing for teaching and professional activities in universities, shaping their mental operations and research skills, creative thinking) is refined. The scientific approaches to the preparation of future teachers to the organization of pupils' self-education, namely competence, humanistic, are revealed. We prove that the essential requirement of self-educational activity in the modern information and educational space is consideration of multicultural and multinational diversity of pupils' group. The means of independent work and educational and research activities that have been implemented in the context of academic disciplines «Pedagogy», «Fundamentals of pedagogical proficiency» are found out. The module «Methods and means of organization of pupils' self-education» is analyzed. Examples of tasks that prepare students for individualization and differentiation of pupils' self-education are represented. Portfolio section, the steps of research tasks are characterized.

Keywords: pupils' self-education, individual activity, teaching and research activities of students.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сьогодення є підготовка старшокласників до самоосвітньої діяльності в сучасному інформаційному просторі. Її розв'язання сприяє вирішенню таких важливих проблем, як формування наукового світогляду в учнів, критичного мислення, творчих здібностей.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що ця проблема висвітлювалася в таких напрямках: методологічний базис оптимізації навчальної діяльності учнів (А. Богуш, В. Лозова, А. Маслоу, Ф. Мюррей, К. Роджерс, О. Савченко), теоретичні положення щодо підготовки майбутніх учителів до організації самоосвіти школярів (М. Васильєва, К. Кларк, М. Князян, Ж. Кюрфісс, О. Хромченко), формування дослідницької компетентності студентів (Ж. Кожухар, Р. Пол, О. Пометун, Л. Сущенко, К. Цайхнер, Д. Шанк). Поряд з цим, питання про підвищення ефективності підготовки студентів до організації самоосвітньої діяльності учнів старших класів потребує своєї конкретизації.

Мета статті. Пріоритетність вирішення зазначеної проблеми актуалізувала необхідність формування такої мети статті: схарактеризувати засоби підготовки майбутніх учителів до ефективної організації самоосвітньої діяльності старшокласників, а саме: самостійна робота студентів, навчально-дослідницька діяльність.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел [1–10] свідчить, що самоосвіта – це є діяльність з розширення учнем своїх знань відповідно до інтересів та прагнень та на основі сформованих умінь опрацювати й використовувати в практичній діяльності отриману інформацію.

Науковці [9; 10] особливу увагу звернули на таку важливу проблему, як активізація самоосвітньої діяльності учнів у багатокультурному та багатонаціональному класі. З метою підтримки національної ідентичності кожного учня проблема «культурного плюралізму» стала актуальною. З цієї причини одним з основних принципів організації самоосвіти є мультикультуралізм, який означає еквівалентність і рівність прав усіх етнічних груп, усунення дискримінації національної приналежності. Вчені [1–10] підкреслюють важливість різноманітності в суспільстві в якості корисного фактора його розвитку, що забезпечує більш гнучку адаптацію людини у культурно-соціальному середовищі, яке швидко розвивається.

У зв'язку з цим, нами були розроблені для студентів завдання із самостійної роботи, які було впроваджено в ході викладання навчальних дисциплін «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка».

Наприклад, майбутнім учителям було запропоновано виконати такі завдання за темою «Професіоналізм педагога в багатокультурному освітньому просторі» (навчальна дисципліна «Основи педагогічної майстерності»):

- розкрийте особливості організації самоосвітньої діяльності старшокласників з урахуванням своєрідності багатокультурності сучасного суспільства;

- аргументуйте, що актуальними є такі якості: толерантність, здатність поважати думку інших, гнучкість, мобільність;

- доведіть, що фахівець повинен бути в змозі досліджувати та створювати культуру;

- переконайте, що культурні норми, засвоєні студентом, передаються іншим поколінням, спілкування та співпраця з якими збагачує внутрішній світ фахівця, а також сприяє засвоєнню нових аспектів культури.

Викладачі розглядали основні тенденції соціально-історичної еволюції суспільства (економічні, політичні, історичні, культурні, освітні, екологічні), відповідно до яких має збагачуватися система знань майбутнього вчителя. Це мало місце протягом лекційного заняття за темою «Професійна самореалізація педагога». В ході дискусії студенти характеризували систему знань, яка актуалізується в процесі організації самоосвітньої діяльності учнів, а саме:

- знання про ціннісні пріоритети суспільства, етичні норми соціального життя, практики взаємин, специфіку спілкування;

- знання про еволюцію мистецтва, його розвиток у різних аспектах (література, театр, графіка, кінематограф);

- знання про політичну систему, закономірності впровадження демократичних цінностей та формування громадянського суспільства, забезпечення прав та соціальної рівності;

- знання глобальних екологічних проблем, характер співіснування людини та природи, формування бережливого ставлення до природи;

- знання про особливості соціально-економічного розвитку країни, ролі освіти у цьому процесі, закономірності функціонування системи «економіка-людина».

Ми запропонували майбутнім учителям навчально-дослідницькі завдання: порівняння наукових ідей, інтерпретація різних точок зору, написання статей.

Студенти склали портфоліо «Самоосвіта учнів: теоретичні засади й прогресивний досвід». Основними його розділами бути такі:

- матеріал для лекції «Самоосвіта та саморозвиток упродовж життя»;
- написання статей «Стратегії формування дослідницьких умінь у процесі самоосвіти», «Безперервне самонавчання в системі національної культури», «Антропологічні аспекти проблеми самоосвіти та саморозвитку»;
- розробка завдань для формування когнітивних здібностей та дослідницьких умінь учнів, а саме таких: систематичне розуміння проблем, порівняння різних наукових ідей, глибоке вивчення альтернативних підходів, розробка засобів розв'язання проблем, класифікація цих засобів з вибором оптимального, наукова аргументація вирішення проблеми.

З навчальної дисципліни «Педагогіка» ми впровадили змістовий модуль «Методи і засоби організації самоосвіти учнів». На лекційних і семінарських заняттях у студентів формувалися інтерес до проблеми самонавчання, бажання розробляти та реалізовувати різноманітні засоби організації самоосвіти учнів, виховання у них прагнення вивчати іноземні мови як засіб розумового саморозвитку.

Наприклад, нами були впроваджені самостійні завдання такого типу: розробіть бесіду з учнями старших класів з метою їх переконання у пріоритетності самоосвіти; доведіть учням, що самоосвіта є чинником забезпечення ефективного функціонування в професійній діяльності; схарактеризуйте з учнями цінності та етичні норми дослідницької компетенції (цілісність сприйняття світу, гуманізм, відкритість); переконайте учнів у тому, що інтегративне сприйняття професії відкриває можливість створення стратегій позитивного впливу на процеси сталої демократизації суспільства.

Ми запропонували студентам організувати проект «Норми, культура та цінності колективно-творчої діяльності». Студенти повинні запропонувати засоби для гармонізації кооперації учнів, створення довірливих взаємних відносин між членами творчого колективу на принципах чесності, високої моральної, здатності до життя в суспільстві з метою виконання різних соціальних і культурних функцій.

Магістранти (майбутні викладачі іноземних мов) виконали навчально-дослідницьке завдання «Самостійна робота як засіб самоосвіти особистості», яке передбачало такі етапи:

– підготовчий: студенти розкрили сутність, структуру та функції самостійної роботи учнів та студентів. Вони висвітлили науково-теоретичні засади професійної підготовки вчителя іноземних мов з позиції компетентнісного підходу, з'ясували функціональну роль самостійної роботи в цьому процесі. Магістранти описали теоретико-методологічні й історико-педагогічні витоки проблеми формування самостійної роботи учнів та студентів;

– креативний: студентами було розроблено концептуальну модель самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов. Виявлено творчий доробок українських і зарубіжних науковців в оптимізації самостійної роботи студентів у контексті світових тенденцій розвитку вищої освіти. Магістрантами

було теоретично обґрунтовано й апробовано модель формування самостійної роботи студентів, визначено педагогічні умови функціонування цієї моделі в процесі підготовки вчителів іноземних мов.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Система завдань із самостійної роботи студентів, їхньої навчально-дослідницької діяльності дозволяє забезпечити поступовий характер оволодіння знаннями про самоосвітню діяльність старшокласників, сприяє ефективній підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності в сучасному багатокультурному інформаційно-навчальному просторі, розширює методичну, соціальну, комунікативну компетенції, формує культуру наукової праці, критичне мислення. Перспективи дослідження цієї проблеми полягають у висвітленні вітчизняного та зарубіжного досвіду організації самоосвітньої роботи, формування творчих здібностей студентів, активізації їхньої дослідницької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Clark C. M. Hello learners: Living social constructivism / C. M. Clark // Teaching Education. – 1998. – № 10 (1). – P. 89-110.
2. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft) // www.kaapeli.fi/~vsvy/eaee/policy/b/DeSeCo.doc.
3. Kurfiss J. G. Critical thinking: Theory, research, practice & possibilities / J. G. Kurfiss. Vol. 17 Series: ASHE-ERIC Higher Education Report No. 2. – Washington: Wiley John & Sons, Inc., 1988. – 168 p.
4. Maslow A. H. Motivation and personality / A. H. Maslow. – New York: Addison – Wesley Educational Publishers, Inc., 1987. – 293 p.
5. Murray F. «All or none» criteria for Professional Development Schools / F. Murray // Educational Policy. – 1993. – № 7 (1). – P. 61-73.
6. Paul R. Critical thinking handbook – High school: A Guide for Redesigning Instruction / R. Paul, A. Binker. – Santa Rosa, CA: Foundation for Critical Thinking, 1989. – 381 p.
7. Rogers C. R. A way of being / C. R. Rogers. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1980. – 395 p.
8. Shunk D. H. Self-Regulatory Processes During Computer Skill Acquisition: Goal and Self-Evaluative Influences / D. H. Shunk, P. A. Ertmer // Journal of Education Psychology. Washington. DC: APA. – 1999. – Vol. 91. – № 2. – P. 251–260.
9. Tomorrow's schools of education: A report of The Holmes Group. – East Lansing, MI: The Holmes Group, Inc., 1995. – 98 p.
10. Zeichner K. Educating Teachers for Cultural Diversity. Special Report / K. Zeichner. – East Lansing: Michigan State University, 1993. – 41 p.